

VÁRADI NATÁLIA*

AZ 1956-OS MAGYAR FORRADALOM ÉS KÁRPÁTALJA

A második világháborút követően a Szovjetunióban élő kárpátaljai magyarság kapcsolata az anyaországgal és a többi elcsatolt régióval szinte teljesen megszakadt. A határokat lezárták, az utazásokat korlátozták. Emiatt a világ eseményeiről az itteni magyarság általában csak a szovjet sajtó hasábjairól – ami azonban a Szovjet Kommunista Párt szócsöve volt – és néhány rádióadón keresztül tájékozódott.

A forradalommal kapcsolatos iratokat Kárpátalján két levéltárban őrzik, a Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban (a továbbiakban KTÁL) és az Ukrajna Állambiztonsági Szolgálat Kárpátalja Megyei Igazgatóságának Levéltárában² (a továbbiakban Arhiv USZBU ZO). Az előbbiben az úgymond „enyhébb, könnyű esetek” iratait, míg az utóbbian a „súlyos bűncselekmények” iratait, azaz az 1956-os forradalomra vonatkozó KGB³ dokumentumokat őrzik.

Az 1956-os forradalom idején Kárpátalja kulcsszerepet töltött be, hiszen Magyarországgal határos vidék lévén, ahol 151 516 magyar⁴ élt, színterévé vált a deportálásoknak, kihallgatásoknak, a katonai és politikai műveletek irányításának. Többek között a területen vonultak keresztül a szovjet tankok Magyarországra; Ungváron rendezkedett be az a szovjet politikai vezetés, ami kapcsolatot tartott Budapest, Ungvár, Sztrij és Moszkva között, valamint fogadta a deportáltakat az ungvári börtönben.⁵ A Kárpáti Katonai Körzet már október 23-án este elrendelte a hadgyakorlatot, majd összevonta a támadásra felkészített csapatokat a szovjet–magyar határ mentén. A szovjet katonák visszaemlékezéséből kiderül, hogy az első katonai alakulat, a 128. lövész gárdahadosztály „rendfenntartás” céljából már október 24-én, a korahajnali órákban átlépte a szovjet–magyar határt.⁶

* Idén Váradi Natália kapta a Kisebbségekért – Pro Minoritate Alapítvány által 2010-ben létrehozott Lőrincz Csaba-díjat. A díjátadón elhangzott előadását a *Pro Minoritate* folyóirat 2023. tavaszi számában közzöltük: A kárpátaljai magyarság küzdelmei a szovjet érában címmel, *Pro Minoritate*, 2023. tavasz, 65–88. p.

² Архів Управління Служби Безпеки України в Закарпатській Облaсті.

³ Állambiztonsági Bizottság.

⁴ MOLNÁR József – MOLNÁR D. István: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*, PoliPrint, Ungvár, 2005, 9. p.

⁵ Arhiv USZBU ZO, F. 43., op. 1., delo Nr. 22., 1–207. p.

⁶ Interjú Sztorozsuk Andrással, aki szovjet katona volt az 1956-os forradalom idején. Az interjút készítette a szerző, 2002. október 23.

A tankok egy jelentős része Beregszászon keresztül haladt át a magyar határ felé, amit a beregszászi járási postahivatal dolgozói jelentettek a budapesti kollégáiknak. Ezt a tényt megerősíti az 1958. október 31-én Bubrjak J., az UKP beregszászi járási bizottsága titkárának az UKP Kárpátontúli Területi Bizottsága Pártszervek Osztályához írt jelentése is: „[...] Megállapítást nyert az állami titkok, adatok kifecsegése tényének egész sora. Így, 1956 októberében a Beregszászi járási postairóda nemzetközi telefonvonalak részlegének technikusa, Lődár E., a budapesti főpostán dolgozó gyanús személyeknek kifecegte a szovjet csapatok Beregszászon keresztüli áthaladásáról szóló adatokat [...]”⁷ A KGB illetékes szervei az ügyben nyomozást indítottak.

A jelenlegi tények szerint a kárpátaljai 1956-os események többsége a helyi magyar kisebbség szimbolikus szolidaritásvállalása volt. Összesen 46 fő ellen zajlott bírósági eljárás, 18 főt ítéltek el, akik összesen közel 24 évet töltöttek börtönben, 8 főt kizártak az egyetemről, 1 református lelkész, Gecse Endre pedig kihallgatás közben elhunyt.

A több ezer oldalnyi KGB irat a következők szerint csoportosítható: a Szovjetunióba deportált magyar állampolgárok, forradalmárok névsorai; az őket kísérő katonák, tisztek, sofőrök névsorai; a fogvatartottak kihallgatásáról készült jegyzőkönyvek, vallomások; feljegyzések; a forradalomárokknál talált néhány irat oroszfordítása, illetve a náluk talált tárgyak listája; a KGB nyomozók és az ungvári börtön vezetőjének megállapításait tartalmazó iratok; a hatóságok egymás közötti levelezései; a deportált Vöröskereszt munkatársainak kihallgatási jegyzőkönyvei, beszámolóí; a tököli kormánydelegáció kíséretének kihallgatási jegyzőkönyvei; a kárpátaljai magyar forradalommal szimpatizáló, politizáló csoportok tagjainak kihallgatási jegyzőkönyvei; a meghozott ítéletekről szóló határozatok, döntések; fotók és röplapok.

A KGB iratok egyik fontos részét képezik az 1956-os forradalom idején a Szovjetunióba deportáltak kihallgatási jegyzőkönyvei, névsorai. A jegyzőkönyvekben, listákon szerepelt magyar nevek és más adatok leggyakrabban oroszul, gyakran kézírással, esetenként grafitceruzával vannak leírva, ezért sokszor kiolvashatatlanok, felismerhetetlenek. Főként mivel a cirill betűkészlettel nem lehet leírni a magyar ékezetes magánhangzókat, továbbá a „cz”, „th”, „ch”, „sch” stb. betűkapcsolatokat, de az oroszban nincs w, y és ly betű sem. A rövid és hosszú magán- és mássalhangzók, valamint a hangsúlyos és hangsúlytalan szótagok közötti különbséget sem mindig érzékelték a leírók. Mivel a letartóztatotknál az esetek többségében semmilyen hivatalos irat nem volt, ezért a neveket bemondás után rögzítették, ami csak fokozza a név beazonosításának nehézségét.

A deportáltakkal kapcsolatos dokumentumok arról tanúskodnak, hogy a magyarországi ÁVH és a kárpátaljai KGB szoros együttműködésben végezték a deportálásokat. Ezt megerősítik a szovjet börtönöket megjáró foglyok is.

⁷ KTÁL, F. 15., op. 7., ed. hr. 36., 1-2. p.

Az iratokból jól látszik, hogy a foglyokra rá akarták erőltetni az általuk valóságnak vélt válaszokat. Keresték a forradalom magas beosztású vezetőit, nyugati irányítóit és hogy hol vannak az ellenállás gócpontjai. Érdeklődtek, hogy a fogoly milyen konkrét szerepet töltött be az eseményekben, volt-e fegyvere, stb.⁸ Egy-egy foglyot többször is kihallgattak, hosszú órákon át, éj-jel-nappal.

Az USZBU levéltárban őrzött iratok szerint 38 nő⁹ és 50 kiskorú is megjárta az ungvári börtönt. A gyerekek valószínűleg véletlenül keveredtek a letartóztatottak közé (17 éves – 22 fő, 16 éves – 16 fő, 15 éves – 7 fő, 14 éves – 4 fő, 13 éves – 1 fő.¹⁰)

A kihallgatás orosz nyelven folyt, amit tolmácsok fordítottak. A tolmácsok¹¹ között voltak kárpátaljai magyarok (pedagógusok, újságírók, levéltári alkalmazottak stb.) is, akik sajátos helyzetükből adódóan mindkét nyelvet – az orosz és a magyart is – nagyon jól beszélték.

A deportáltak névsora korántsem tekinthető véglegesnek, így ma még nem tudjuk pontosan, hány ezer fő járta meg a szovjet börtönöket. Mihail Holodkov a Szovjetunió belügyminiszter-helyettese november 6-án Munkácsra érkezett, majd november 7–13. között Ungváron tartózkodott, ahol a magyar „ellenforradalmi felkelés” letartóztatott és a szovjet hadsereg egy-egyéi által odaszállított résztvevőinek fogadásával, elhelyezésével, kihallgatásával foglalkozott és jelentéseket tett Nyikoláj Dudorovnak, a Szovjetunió belügyminiszterének.¹² Az egyik dokumentumban 4–5 ezer letartóztatottról tesz jelentést.¹³ A Viktor Juscsenko, Ukrajna elnöke által 2007. július 10-én Sólyom László köztársasági elnöknek átadott lista pedig közel háromezer nevet tartalmaz.¹⁴ Az eddig feldolgozott dokumentumok alapján elmondható, hogy több mint ezer magyar állampolgár járta meg a szovjet börtönöket.

⁸ Az alábbiakhoz hasonló kérdéseket tettek fel a kihallgató nyomozók: Részt vett-e a magyarországi ellenforradalmi lázadásban? Mivel foglalkozott az ellenforradalmi lázadás idején? Kik készítették elő a magyarországi ellenforradalmi eseményeket? Nevezze meg azokat az Ön által ismert személyeket, akik vezetői szerepet töltöttek be a lázadásokban, vagy aktív résztvevői voltak azoknak! Kikről tud azon személyek közül, akik terrorista akciókat hajtottak végre kommunisták és magyar hazafiak ellen? Van tudomása olyan személyekről, akik magyar kommunistákat gyilkoltak és velük vagy más magyar állampolgárokkal szemben megtorlásokat hajtottak végre, szovjet katonákra lőttek? A rokonai közül ki lakik a kapitalista ország területén? stb.

⁹ Arhiv USZBU ZO, F. 43., op. 1., delo Nr. 17., 3. p.

¹⁰ Arhiv USZBU ZO, F. 43., op. 1., delo Nr. 12., 8–9. p.

¹¹ Leggyakrabban előforduló tolmácsok nevei: Teszlovics A., Grega S., Margitics I., Bigun P., Turjanica L., Gajdos, Szuhina M., Jordan O., Dobra L., Kasai O., Bazjuk Ny., Fedák Gy., Viznyickij, Dolgih, Kuzma, Kravcsenko, stb.

¹² SZEREDA, Vjacseszlav – SZTIKALIN, Alekszandr (szerk.): *Hiányzó lapok 1956 történetéből. Dokumentumok a volt SZKP KB levéltárából*, Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1993, 154. p.

¹³ *Uo.*, 155. p.

¹⁴ *Kárpáti Igaz Szó*, 2007. július 14., 1. p.

A deportáltak közé véletlenül keveredtek olyan katonák, rendőrök is, akik a pártbizottság épületét őrizték. Közülük többen az ungvári tartózkodásuk ideje alatt segítettek a kihallgatók munkáját.¹⁵ Az egyik összesített listából kiderül, hogy összesen 231 katonát tartóztattak le a különböző katonai alakulatokból.¹⁶

A forradalom napjaiban több magyarországi vezető is Kárpátaljára menekült, akikről a Kárpátaljai Megyei Tanácsnak kellett gondoskodnia, összesen 132 főről, akik Ungváron és Munkácson tartózkodtak. Munkácson tartózkodott többek között Szobek András – egykori begyűjtési miniszter, Matolcsi János – egykori földművelésügyi miniszter, Bethlen Oszkár – a *Szabad Nép* egykori főszerkesztője, Csáki István – az MDP Szolnok megyei pártiskolájának egykori vezetője, az MDP Szolnok megyei pártbizottság egykori másodtitkára, Dr. Háry László – a Magyar Nemzeti Bank egykori elnöke, Fodor Zoltán – az MDP Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya vezetője és még sokan mások. Rákosi Mátyás, Gerő Ernő, Hegedüs András, Révai József, Kovács István, Piros László, Bata István, Egri Gyula, Andics Erzsébet, Bíró Zoltán, Bíró Ferenc, Bíró Dezső és számos más vezető beosztású pártvezető és azok családjai pedig Moszkvában tartózkodtak. Összesen 50 fő. Valamennyien szállást, étkezést és orvosi ellátást kaptak.¹⁷ Ez derül ki Ponomarjov B., az SzSzkSz Kommunista Pártja Központi Bizottságának külföldi kommunista pártokkal való kapcsolattartásért felelős vezetőjének 1956. november 17-i jelentéséből.

Hosszas tagadás után, 1956 decemberében Kádár János megerősítette, hogy a deportálásokról szóló hírek igazak voltak, de azt is bejelentette, hogy valamennyi állampolgárt visszazállítottak, ami lényegében azt jelentette, hogy az ügy le van zárva.¹⁸

Az egyház pusztá jelenlétével is kihívást jelentett az ateista szovjet vezetésnek Kárpátalján is és mindent megtettek annak érdekében, hogy a hitéletet korlátozzák, a papokat, lelkészeket üldözték, meghurcolták, a híveket állandó megfigyelés alatt tartották. Azonban '56 őszén a szovjet hatóságok elvárták volna, hogy a szovjet–magyar határ menti falvakban a lelkipásztorok, papok cáfolják a deportálást, amit a legtöbben nem tettek meg. Sőt a forradalom idején a református falakban a gyülekezet aktív tagjaival járták a hívek otthonait és a Szabad Európa Rádióban elhangzottakról tájékoztatták azokat.¹⁹

¹⁵ Arhiv USZBU ZO, F. 43., op. 1., delo Nr. 9. p.

¹⁶ Arhiv USZBU ZO, F. 43., op. 1., delo Nr. 15. p.

¹⁷ ЗДАНОВИЧ, А. А. – БЫЛИНИН, В. К. – ГАСАНОВ, В. К. – КОРОТАЕВ, В. И. – ЛАШКУЛ, В. Ф.: *Венгерские события 1956 года глазами КГБ и МВД СССР: сборник документов*, Объединенная редакция МВД РФ, Москва, 2009, 178. p.

¹⁸ GÁL ÉVA – HEGEDÜS B. András – LITVÁN György – RAINER M. János (szerk.): *Jelcin-dosz-szié. Szovjet dokumentumok 1956-ról*, Századvég Kiadó – 56-os Intézet, Budapest, 1993, 132–133. p.

¹⁹ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (Az ukrán legfelsőbb hatóságok és közigazgatási hivatalok központi állami archívuma, a továbbiakban: ЦДАВОУ), F. 4648., op. 4., od. zb. 214., 33. p.

Voltak azonban, akik szovjet ráhatásra engedtek és cáfolták a nyilvánvaló tényt. Így például Gencsy Béla, református püspök a szovjet vezetéshez és az ENSZ-hez írt levelében cáfolta a hírt.²⁰ Pedig tudhatta, hogy ez igaz, hiszen a kisebbségi létben élők számára az egyházi vezető fontos hivatali személy és számos helybeli magyar hívő tudott a deportálásokról, főként a szovjet-magyar határ mentén fekvő településeken, amit valószínűleg jelentettek a lelkészeknek. Rotman M., az Ukrán Kommunista Párt Kárpátalja Megyei Biztonságának lektora 1959. évi pártértekezleten tartott összefoglalójából is tudjuk, hogy 1956 őszén előfordult, hogy a hívők egy része, kifejezte nem tetszését amiatt, hogy Gencsy levelet írt az ENSZ-hez, amiben elutasította a deportálás tényét és „[...] előfordult, hogy bojkottálni akartak Gencsy ellen [...]”²¹ – fogalmazott.

A magyar állampolgárok Szovjetunióba történő deportálására vonatkozó tényt és az ehhez kapcsolódó nemzetközi híreket Mocsárkó M. a kárpátaljai baptista egyház főpresbitere, Kovács F., a munkácsi baptista egyházközség presbitere és Trohak J., a beregszászi baptista egyházközség presbitere is levélben cáfolta.²² A levelet több település gyülekezetében is felolvasták, többek között az oroszokrai gyülekezetben is, ahol a hívek egy része a levélben fogalmazottakkal nem értett egyet: „[...] Mi alapján feltételezhattuk, hogy a szovjet csapatok nem hurcoltak el magyarokat, előfordulhat, hogy éjszaka vitték el őket, és ezt nem láthattuk, ezért nem állíthatjuk, hogy ez igaz vagy nem igaz [...]”²³ – hangsúlyozták. Erre válaszul Mocsárkóék 8 tagot kizártak a gyülekezetből.²⁴

Azonban a források azt is bizonyítják, hogy Gencsy védte az 1956-os forradalom alatt Magyarországon tartózkodó, majd onnan hazatérő lelkészeket, azaz Horkay Lajos²⁵ salánki és Szécsényi István huszti lelkészt. Biztosítva a hatóságokat arról, hogy azok Magyarországon tartózkodásuk ideje alatt semmilyen formában nem vettek részt az 56-os forradalom eseményeiben.²⁶ Továbbá nem ítélte el Ravasz László püspök forradalom idején tett kijelentéseit és tevékenységét sem,²⁷ annak ellenére, hogy annak felszólalásai nyilvánvalóan szovjetellenesek voltak.

A római katolikus egyház vezetői azonban nem tagadták a deportálás tényét, amit szóvá is tett az USZSZK Minisztertanácsa Vallási Kultuszok Ügyei

²⁰ ЦДАБОУ, F. 4648., op. 4., od. zb. 182., 278. p.

²¹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 3485., 148. p.

²² ЦДАБОУ, F. 4648., op. 4., od. zb. 182., 279. p.

²³ KTÁL, F. P-195., op. 12., od. zb. 41., 117. p.

²⁴ KTÁL, F. P-195., op. 12., od. zb. 41., 118. p.

²⁵ KTÁL, F. P-195., op. 12., od. zb. 41., 119–121. p., valamint KTÁL, F. P-195., op. 12., od. zb. 41., 115–118. p.

²⁶ KTÁL, F. P-195., op. 12., od. zb. 41., 111–115. p.

²⁷ KTÁL, F. P-195., op. 12., od. zb. 41., 112. p., valamint KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 3485., 150. p.

Tanácsa meghatalmazottjának, P. Vilyhovijnak írt 1957. április 5-i jelentésében M. Raszputyko, a Vallási Kultuszok Ügyei Tanácsa Kárpátalja megyei megbízottja: „[...] A magyarországi ellenforradalmi lázadás idején rendkívül sokan voltak a katolikus templomokban. A rágalmak ellen, amit a kubai ENSZ-delegáció és a Szabad Európa Rádió a Szovjetunió ellen felhozott a római katolikus papok közül senki nem óhajtott felszólalni [...]”²⁸ 1956. október 31-én, Aknaszlatinán a temetőben az 1914–1918-ban elhunyt katonák tiszteletére felállított emlékműnél valaki kitette a régi magyar állami zászlót. Ezekben a napokban megsokszorozódott a misék száma is a különböző településeken. Ugyanebből a jelentésből ismeretes, hogy a Beregszászi járásban, Bótrágyon a hívek kérték, hogy adják vissza az 1946–1947-ben elvett templomukat, amit azóta a kolhoz malomépületként használt.²⁹ Rahón a katolikus imaház homlokzatán az óra a forradalom napjaiban az európai időt mutatta. A rahói papot emiatt behívták a járási végrehajtó bizottság titkárához és figyelmeztették az elkövetett törvénysértésre, majd az órát újra moszkvai időre állították át.³⁰

„[...] Teljesen más a helyzet a katolikus magyarokkal. Gondolok itt a katolikus papokra és egyházi személyekre. A kárpátaljai katolikus egyház vezetősége semmilyen módon nem fejezte ki a véleményét a magyarországi események kapcsán, még Gencsy püspök, Mocsárkó lelkész és Varlaam püspök által az ENSZ-nek címzett levelek közreadása után sem [...]” – tette szóvá A. Sersztyuk, az SZSZK SZ Minisztertanácsa mellett működő Orosz Pravoszláv Egyházi Tanács Kárpátaljai megyei megbízottja is G. Karpovnak, az SZSZK SZ Minisztertanácsa mellett működő Orosz Pravoszláv Egyházi Tanács elnökének, 1956. december 1-én tett jelentésében.

A forradalom hírein felbuzdulva az újlaki lelkész aláírásgyűjtést szervezett annak érdekében, hogy Újlakon templom nyílhasson. A KGB képviselője beszámolójában a beregszászi járási pártértekezleten ezt kemény hangnemben szóvá tette és követelte a helyzet orvoslását.³¹

[...] Nagydobronyban a református templom udvarán állt egy, az 1914–1918. évi háború idején elesett katonák emlékére állított emlékmű, amit néhány éve elvittek, de nem semmisítették meg, hanem az összes katonai fegyverzetet (puskát, oldalfegyvert, rohamsisakot) rajta hagytak és a temetőben helyezték el úgy, hogy kelet felé nézzen, azaz, hogy továbbra is a keleti határokat védje és nem a nyugatiakat [...] – sérelmezte Raszputykó, 1957. április 5-i jelentésében.³²

Az eddig előkerült KGB dokumentumokból tudjuk, hogy az 1956-os szabadságharcral egy időben, valamint a forradalmat követő néhány hónappal

²⁸ ЦДАБОУ, F. 4648., op. 4., od. zb. 214., 30. p.

²⁹ ЦДАБОУ, F. 4648., op. 4., od. zb. 214., 29. p.

³⁰ ЦДАБОУ, F. 4648., op. 4., od. zb. 214., 96–103. p.

³¹ KTÁL, F. 454., op. 74., ed. hr. 33.

³² ЦДАБОУ, F. 4648., op. 4., od. zb. 214., 27–36. p.

később, Nagyszőlősen, Mezőkaszonyban és Gálocson középiskolásokból, fiatalokból álló „szovjetellenes politizáló, röplapterjesztő csoportosulások” jöttek létre. A vádirat szerint a Beregszászi járásban található mezőkaszonyi csoport tagjai: Szécsi Sándor, Ormos Mária és Ormos István József, 1956. november 2-án, a „szovjet hatalommal való személyes ellenségeskedésük indítatásából” a „magyar ellenforradalmi követelésekkel vállalt szolidaritásból”, „a kárpátaljai magyarság nemzeti érzelmét kihasználva szovjetellenes, magyar-nacionalista tartalmú” röplapot készítettek és függesztettek ki. A röplapokban a szovjet hatalom elleni harcra, Kárpátalja Magyarországhoz való csatolására, illetve a „magyarországi lázadók támogatására” szólították fel Kárpátalja magyar lakosságát.³³ A jegyzőkönyvek szerint, tették ezt a Magyarországról sugárzott rádióadások, illetve a szomszédos magyarországi Barabás település lakossága kérésének hatására, valamint, hogy az ellenségeskedést fokozta az a tény, hogy Ormosék édesapját 1948-ban a szovjet hatalom letartóztatta.³⁴ A röplapkészítés Szécsi Sándor kezdeményezésére történt, azokat a Kárpátaljai Magyar Forradalmi Egyesület nevében írták alá. A jelenlegi kutatások szerint ilyen szervezet nem létezett. Azonban a csoport által készített röplapon tényleg ez az egyesület szerepel, egyfajta aláírásként.

Szécsi Sándor vallomásában a röplap készítését azzal magyarázta, hogy annak készítésekor még nem tudta, hogy Magyarországon forradalom vagy ellenforradalom zajlik-e, s így Ormosék lakásán, a magyarországi rádióadások hatására úgy vélte, hogy az inkább forradalom. Az iskolában pedig nem magyarázták el, hogy mi is történik valójában. Állítása szerint a röplap készítésével semmilyen célja nem volt, egyszerűen úgy gondolta, hogy ez egyfajta hősiesség. A röplap szövegét Petőfi Sándor verséből vették, mivel úgy vélték, hogy a verssorok az adott helyzetre is érvényesek. A röplap a következő címet viselte: „Felhívás a kárpátaljai magyarokhoz!”³⁵

Ormos Mária vallomásából tudjuk, hogy a rádióadások mellett az is motiválta őket, hogy hallották, ahogy a szomszédos magyarországi településről, Barabásról, a határhoz vonult fiatalok azt kiabálták, hogy: „Szabadság! Kárpátalját Magyarországhoz kell csatolni! A kommunistákat el kell kergetni!”³⁶ Ezt az állítást alátámasztja Ormos István József vallomása is: „Meg kell

³³ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3395., 2. kötet, 140–141. p.

³⁴ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3395., 2. kötet, 187–189. p.

³⁵ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3395., 2. kötet, 175–185. p.

³⁶ Részlet Ormos Mária vallomásából: „[...] A magyarországi ellenforradalmi események idején én több alkalommal hallgattam a Budapestről és más magyarországi városokból sugárzott rádióadásokat. 1956. november 2-án eljött hozzánk az unokatestvérem, Szécsi Sándor, majd megjött munkából a testvérem, István is. A rádióadásokról kezdtünk el beszélgetni. A testvérem, István elmondta, hogy ő hallotta, amint a szomszédos Barabásról a határhoz vonultak és azt kiabálták: »Szabadság! Kárpátalját Magyarországhoz kell csatolni! A kommunistákat el kell kergetni!« Erre Szécsi S. azt mondta, hogy mi lenne, ha mi is készítenénk egy röplapot. Én és István azt válaszoltuk, hogy

szüntetni a kolhozokat és a szövetkezeteket! Ki kell űzni a kommunistákat! Kárpátalját Magyarországhoz kell csatolni! Az oroszokat el kell kergetni!”³⁷

Hosszas nyomozás, számos kihallgatás után 1958. január 2-án ítélték el Szécsi Sándort, Ormos Máriát és Ormos István Józsefet az USZSZK Büntető Törvénykönyve 54-10. cikkely II. bekezdése és az 54-11. cikkelye alapján. A szabadságvesztést javító-munkatáborban letöltendő munkavégzés formájában rendelték el. Szécsi Sándor büntetését 5 év szabadságvesztésben, három év jogfosztásban és vagyonelkobzásban, Ormos Mária és Ormos István József büntetését 4 év szabadságvesztésben, két év jogfosztásban és a személyi vagyonuk elkobzásában állapították meg. Emellett mindhárman kötelesek voltak megfizetni a bírósági eljárás költségeit, fejenként 107 rubelt, illetve az igénybe vett jogi konzultációk díját, ami Szécsi S. esetében 300 rubel, Ormos M. és Ormos I. J. esetében pedig 250 rubel összeget tett ki. Valamennyiük büntetése letöltésének kezdete: 1957. november 2.³⁸

A Nagyszőlősi 3. számú Középiszkola igazgatója, Tivadar Péter tanúvallomásából tudjuk, hogy a nagyszőlősi szovjetellenes politizáló ifjúsági csoport olyan középiszkolásokból állt, akiről senki sem feltételezte volna a szovjetellenes tevékenységet. A 10. osztályos Dudás István pedig a legtehetségesebbek közé tartozott.³⁹ 1956. november 2-től 1957 júliusáig rölapokat terjesztettek,

gyerünk, csináljuk. Én vettem egy papírt, a kezemre kesztyűt húztam és elkezdtem írni a rölapot. Amikor elkészült hangosan felolvastam. Felmerült a kérdés, hogy hogyan függesszük majd ki a rölapot. Szécsi S. elutasította ennek az elvégzését. Én a következő napon tudtam meg, hogy a testvérem, István kifüggesztette a rölapot. Amikor a testvérem és Szécsi kimentek a lakásból, édesanyám megkérdezte tőlem, hogy miért vagyok olyan nyugtalan, erre én azt válaszoltam, hogy csináltunk egy butaságot, egy felhívást. Ekkor édesanyám megszidott és kiment, hogy elvegye a rölapot, de az akkor már nem volt sehol sem [...]” Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3395., 2. kötet, 175–185. p.

³⁷ Részlet Ormos István József vallomásából: „[...] A magyarországi lázadások idején a pezsgőgyárban dolgoztam, amely mindössze 400 méternyire fekszik a határtól. Este munka közben hallottam, hogy a magyarországi lázadók a határhoz jönnek, és átkiabálnak [...]. Ekkor a faluban senki sem beszélt ellenforradalomról, hanem mindenki forradalomnak tekintette a magyarországi eseményeket. A következő napon iskolába mentem, ahol a diákok ugyancsak a magyarországi forradalomról beszéltek [...]. Így én arra a következtetésre jutottam, hogy Magyarországon nem ellenforradalom, hanem forradalom zajlik, hogy az emberek a valódi szabadságért harcolnak [...]. 1956. november 2-án eljött hozzánk az unokatestvérünk, Szécsi S., aki ugyancsak azt mondta, hogy Magyarországon forradalom van, s azt javasolta, hogy készítsünk szovjetellenes röpiratot. Én és a nővérem, Mária, beleegyeztünk. A rölapot Mária írta, de a szöveget közösen találtuk ki, s alapjában véve az lett a rölapra írva, amit a lázadók kiabáltak a határon. Amikor elkészült a rölap, azt javasoltam, hogy alá is kell írni: „Kárpátaljai Magyar Forradalmi Egyesület” [...]” Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3395., 2. kötet, 175–185. p.

³⁸ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3395., 2. kötet, 187–189. p.

³⁹ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3385., 4. kötet, 166–181. p.

titkos összejövetelek tartottak. Röplapjaikban kérték, hogy „Csatolják vissza Kárpátalját Magyarországhoz”, és hogy „az orosz hadsereg vonuljon ki Magyarországról.”⁴⁰ A fiatalok – Milován Sándor, Varga János, Illés József, Dudás István, Kovács Zoltán – két alkalommal is készítettek röplapokat. Először egy ünnepélyes gyűlés után az első röplapokat 1956. november 6-ról 7-re virradó éjszaka a Nagyszőlősi 3. sz. Középiskola területén és annak folyosóján a hirdetőtáblára függesztették ki. Illés József vallomásából kiderül, hogy a röplapokat az 1956-os magyarországi eseményekről szóló hírek hallatára készítették, ugyanis a helyi lakosság körében elterjedt, hogy az októberi események nem ellenforradalmi, hanem forradalmi események voltak, amivel ők egyetértettek és a röplapokon is ezt hirdették, illetve azt, hogy Magyarországon a nép a függetlenségéért harcolt. Illés a röplapokon főként „a rossz elleni küzdelemre”, azaz a Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok ellen szólalt fel. A Milován által összeállított röplapban pedig Kárpátalja autonómiájáról és a többpártrendszerrel volt szó, azaz „magyar nacionalista szovjetellenes szöveggel a szovjet hatalom elleni harcra szólította fel Kárpátalja magyar nemzetiségű lakosságát.”⁴¹

A csoport vádiratából kiderül, hogy miután Kovács nem vállalta a vezetői szerepet, nem volt vezetője a csoportnak, mindenki egyenrangú volt,⁴² és hogy a második körben, 1957. február végén – március elején, a röplapterjesztők munkáját, segítette még a Závduń Ferenc, aki egy írógépet szerzett, valamint Seres Jolán és Paládi Ida, akik 1957. március 15-re, vagyis az 1848–49-es magyar forradalom évfordulójának napjára készített szovjetellenes röplapok betűkliséinek az elkészítésében vettek részt, az alábbi szöveggel: „Oroszok takarodjatok! „Üssétek a moszkovitákat!”⁴³ Varga és Dudás a direkt erre a célra összegyűjtött pénzből nyomtatópárnát és papírt vásárolt. 1957. március 13-án Milovánék lakásán Illés, Varga, Dudás és Milován elkészítették a röplap nyomtatásához szükséges betű-klisék végleges változatát és ki is próbálták

⁴⁰ Kovács Elemér: *Az igazság mindenek felett! Kárpátaljai ötvenhatosok: Varga János, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2016, 28. p.*

⁴¹ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3385., 4. kötet, 166–181. p.

⁴² Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3385., 4. kötet, 141–147. p.

⁴³ Részlet Varga János vallomásából: „[...] 1956. november 6-án Illés ideadott nekem egy általa készített és kifüggesztett röplapot, hogy ismerkedjek meg annak tartalmával, s én azt a 3. sz. Középiskola bejáratánál található szőlőbokorra akasztottam. Az 1957. március 15-re készített röplapok munkálataiban is részt vettem, én vásároltam a rajzfüzetet, segítettem a betűklisék elkészítésében. A röplapokat a kádárüzemben sokszorosítottuk, akkor, amikor senki sem volt ott. A szovjetellenes röplapok készítésében én minden alkalommal részt vettem. 1957. március 14-én már nem csak egy-egy betű kliséit használtuk, hanem egész szavakét, hogy azzal is meggyorsítsuk a nyomtatást. [...] 1957. március 14-én a röplapok készítését egyrészt az akadályozta meg, hogy nem volt elég festék, s rosszak voltak a klisék, másrészt, pedig amikor megjött Milován, elmondta, hogy az állambiztonsági szervek elfogták Dudást [...]” Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3385., 4. kötet, 166–181. p.

azokat.⁴⁴ A konkért munkamegosztás az alábbi volt: Milován a röplapok szövegének a megfogalmazását, megírását, Dudás a röplapok készítéséhez szükséges klisék, azaz a kartonbetűk kivágását, Illés pedig a röplapok kinyomatását és azok Nagyszőlős városában történő kifüggesztését vállalta. Varga János a röplap készítésének előkészületeiben vett részt. Március 14-én, Illés és Kovács a „30-éves Ukrajna” nevű kádárüzem épületében (ahol Kovács dolgozott) a fent említett klisék segítségével 4 példányt készítettek a röplapból és az éjszaka folyamán, szegekkel ki is függesztették azokat a Nagyszőlősi Kolhozpiac területén az elárúsító sorra, az istálló falára, a piac irodájának a falára, a WC női részének a belsőfalára.⁴⁵

Hosszas nyomozás, számos kihallgatás, alapos vizsgálatok után, Szágun K., ügyész úgy vélte, hogy a vádlottaknak az USZSZK Büntető Törvénykönyve 54-10. cikkely II. bekezdése és az 54-11. cikkelye alapján bűnössége bizonyított. A következő mértékű szabadságvesztés kiróvását kérte: Illés J., Varga J., Dudás I. számára hét-hét év, Kovács Z. és Milován S. részére három-három év büntetést, ugyanis egyértelműen igazolt a vádlottak „nacionalista jellegű cselekedetei.”⁴⁶ Végül a fiatalokat 3–6 évi börtönbüntetésre ítélték, a

⁴⁴ Részlet Milován Sándor vallomásából: „[...] 1957 március elején vagy február végén Illés egy könyvet kért tőlem az 1848-as magyarországi szabadságharcra kapcsolatban. Amikor megkérdeztem tőle, hogy mire neki egy ilyen könyv, akkor ő azt mondta, hogy ő magyar nemzeti röplapot akar készíteni. Én támogattam őt ebben, s részt vettem a röplapok készítésében. Megírtam egy ilyen magyar nemzeti érzelmű röplap szövegét, s azt átadtam Illésnek. Varga vádlottal kartont szereztünk a klisék készítéséhez, melyet Dudásnak adtunk át, hogy ő megrajzolja és kivágja a betűket. 1957. március 12-én Illés és Varga eljöttek hozzánk a lakásomra, ahol a Dudás által elkészített betűket felragasztottuk egy fatáblára. Később úgy döntöttünk, hogy a kliséket nem betűnként, hanem szavanként fogjuk készíteni [...]. Ezután elmentünk a kádárüzembe, ahol Kovács dolgozott, és elkezdtük a röplapok nyomtatását, de a munka rosszul ment, mert nem voltak jók a klisék és a festék is elfogyott. Dudás nem volt ott, én elindultam érte, s ekkor ő azt mondta nekem, hogy menjek és égessem el a kliséket, hogy ne tudjunk több röplapot csinálni. Én azt mondtam neki, hogy én nem fogom elégetni a kliséket, hanem inkább azt fogom mondani, hogy Dudást behívták az állambiztonsági szervek. Ezt én meg is tettem, s a nyomtatás abba maradt, a kliséket pedig elégettük [...]” Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3385., t. 4. kötet, 166–181. p.

⁴⁵ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3385., t. 4. kötet, 141–147. p.

⁴⁶ Részlet Kovács Zoltán vallomásából „[...] 1957 február közepétől nagyon jó kapcsolatba kerültem Milován Sándorral. Egyik alkalommal a nagyszőlősi mozi előtt Milován azt ajánlotta nekem, hogy be kellene szerezni egy írógépet a röplapok sokszorosításához. Később Milován a többi vádlottal is megismerkedtetett engem. Gyakran eljártunk a Nagyszőlősi 3. sz. Középiszkola kollégiumába, ahol a csoport tevékenységével kapcsolatos kérdésekről beszélgettünk. Én azt javasoltam, hogy válasszunk vezetőt. A sorshúzás alapján nekem kellett volna a vezetőnek lennem, de én ezt nem vállaltam, s később ez a kérdés már fel sem vetődött. Én személyesen a nagyszőlősi piacon kifüggesztett röplapok készítésében és kifüggesztésében vettem részt, amit 1957. március 14-én, Illéssel együtt végeztem el. Valamint a röplapok nyomtatásában a »30-éves Ukrajna« kádárüzemben, ahol édesapám helyett dolgoztam. [...] Én és Illés a nagyszőlősi

legőbbet Illés József kapta – 6 évet.⁴⁷ Többen közülük a Mordvin ASZSZK-beli Gulag-táborokban töltötték le a rájuk mért büntetést. A börtönévek alatt sok szenvedésen mentek keresztül, de megaláztatásuk a hazatérés után sem ért véget. Állandó megfigyelés alatt tartották őket.⁴⁸

A harmadik nagy politizáló csoport az Ungvári járásban, Gálocson tevékenykedett. 1959. január 30–31-én a Kárpátalja Megyei Bíróság Büntetőjogi Bírói Testülete, Ungváron nyilvános bírósági tárgyalás keretében tárgyalta Pasztellák István⁴⁹ és Perduk Tibor⁵⁰ perét, a BTK 54-10. cikkelye alapján.

Pasztellák Istvánt azzal vádolták, hogy 1957–1958 folyamán az Ungvári járásban található Gálocs községben a református tiszteleteshez, Gecse Endréhez⁵¹ járt különböző szépirodalmi és a „burzsoá Magyarország történelmét bemutató műveket” kölcsönözni. A Gecse részéről elhangzó „szovjetellenes megnyilvánulások, az elolvasott szovjetellenes irodalom” és a meghallgatott Amerika Hangja, BBC és Szabad Európa Rádió adásainak hatására Pasztellák „magyar burzsoá nacionalizmusra és a szovjethatalommal szembeni ellenséges lépésekre szánta el magát.”⁵²

A vád szerint 1957 őszén Pasztellák saját „magyar nacionalista burzsoá meggyőződésének hatására, a szovjethatóságokkal szemben ellenérzéseket táplálva” a Gálocs községi iskoláskorú fiatalokból „szovjetellenes csoportot” szervezett, amelynek célja a „szovjethatalommal szembeni fegyveres küzdelem” volt, abban az esetben, ha kitörne egy Szovjetunió elleni háború. Majd bevonta a szervezetbe Perduk Tibort, Molnár Lászlót⁵³, Szanyi Jánost⁵⁴, Tóth

piacon négy darab szovjetellenes röplapot helyeztünk el [...]” Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3385., 4. kötet., 166–181. p.

⁴⁷ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3385.

⁴⁸ DUPKA György – HORVÁTH Sándor: *’56 Kárpátalján. Dokumentumgyűjtemény*, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993, 52. p., valamint Interjú Milován Sándorral, a nagyszülői politizáló csoport egykori elítéltjével. Az interjút készítette a szerző, 2000. február 20.

⁴⁹ Részlet kihallgatási jegyzőkönyvből: „Pasztellák István, apja neve István, 1943. január 25-én született Gálocson, az Ungvári járásban. Magyar nemzetiségű, pártonkívüli, szegényparaszt származású, szovjet állampolgár, az Ungvári 2. számú esti iskola 9. osztályos tanulója”. Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op., 1., delo Nr. 3429., 1. kötet., 6. p.

⁵⁰ Részlet hatósági jellemzésből: „Perduk Tibor, apja neve Gyula 1942-ben született, édesanyja elhunyt, az Ungvári 2. számú esti iskola tanulója. Az édesapja, aki Gálocs községben lakik, és a kolhozban dolgozik szerelőként.” Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op., 1., delo Nr. 3429., 3. kötet, 195–196. p.

⁵¹ Gecse Endre letartóztatott református lelkész, akit a nyomozás során a csoport vezetőjének tartottak a hatóságok az ügyben, 1957. január 4-én a vallatás közben elhunyt. Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op., 1., delo Nr. 3429., 2. kötet, 258. p.

⁵² Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op., 1., delo Nr. 3429., 3. kötet., 258–262. p.

⁵³ Részlet hatósági jellemzésből: „Molnár László, apja neve István, született 1945. november 19-én. A Pasztellák által vezetett szovjetellenes csoport tagjaként, lőszer- és fegyverraktáros volt, azaz a szovjetellenes csoport szükségleteinek kielégítésére összegyűjtött lőszer- és fegyverek őrzésével volt megbízva.” Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op., 1., delo Nr. 3429., 3. kötet, 195–196. p.

⁵⁴ Részlet hatósági jellemzésből: „Szanyi János, apja neve János, született 1944. október

Jánost⁵⁵, 1958 nyarán pedig Deák Ferencet⁵⁶ is. Pasztellákot választották meg a csoport vezetőjének, Perdukot pedig a helyettesének. A csoport tagjai hűség- esküt tettek, elszánták magukat a szovjet hatóságokkal szembeni küzdelemre, és eldöntötték, hogy fegyvereket, lőszereket fognak gyűjteni a „szovjethatalommal szembeni fegyveres felkelés céljából.” Így 1957–1958 folyamán közösen lő- és hidegfegyvereket, töltényeket és robbanóanyagot gyűjtöttek egy raktárba, amiért Molnár volt a felelős, aki Szanyival leltárt is vezetett a gyűjtött fegyverekről. 1958 októberében Pasztellák felajánlotta a szervezet tagjainak, hogy az 1956. október–novemberi magyarországi események második évfordulójára készítsenek és terjesszenek röplapokat Gállocs községben. 1958. október 22-én tintával és ceruzával füzetlapon elkészült három, „Kárpátalja magyar lakosságát a szovjethatóságokkal, a Kommunista Párttal és a Szovjet Kormánnyal szembeni szervezett küzdelem folytatására felszólító szovjetellenes” röplap, amit kihelyeztek Gállocs központjában.

A dokumentumok szerint a kihallgatás során a vádlottak a bűnösségüket beismerték. Az ítélet szerint Pasztellák Istvánt (1958. október 28-tól letöltendő) és Perduk Tibort (1958. november 28-tól letöltendő) az USZSZK Btk. 54-1a. cikke, 54-11. cikke, 54-10. cikke 2. része és 196. cikke szerint elkövetett bűncselekményekért, vagyoneklobzás nélkül 6, illetve 2 év gyermekjavító- és munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre ítélték.

A három politizáló csoporton kívül a KGB dokumentumok között található még Zikor Elek személyi aktája, amelyből kiderül, hogy Zikor 1957. január végén a Beregszászi járás Sárosoroszi községének kultúrházában több falubeli lakos jelenlétében „rágalmazó kijelentéseket” tett egy, „magyarországi ellenforradalmi lázadásról” szóló szovjet film tartalmával kapcsolatban. Majd néhány nap múlva, ugyanabban a kultúrházban nyilvánvalóvá tette „magyar, nacionalista” nézeteit az ukrán–szovjet kultúrával kapcsolatban. 1957. január 30-án a Sztálini Barátság kolhoz vezetőségének irodahelyiségében Zikor rágalmazta a szovjet államot, „szovjetellenes támadást intézett a Szovjetunió Kommunista Pártja és a Szovjetunió alapítói és vezetői ellen.”⁵⁷

27-én. Részt vett a Pasztellák által létrehozott szovjetellenes csoport gyűlésein és a hideg- és lőfegyverek, továbbá lőszer gyűjtésében.” Arhiv USZBU ZO, f. 2558., op., 1., delo Nr. 3429., 3. kötet, 195–196. p.

⁵⁵ Részlet hatósági jellemzésből: „Tóth János, apja neve János, született 1945. február 24-én, aki 1957 őszén beleegyezését adta abba, hogy a fentnevezett szovjetellenes csoport tagja lesz, ugyanakkor a későbbiek során megtagadta, hogy ennek a csoportnak a tagja legyen, és egyéb bűncselekményt nem követett el.” Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op., 1., delo Nr. 3429., 3. kötet, 195–196. p.

⁵⁶ Részlet hatósági jellemzésből: „Deák Ferenc, apja neve József, született 1942. szeptember 24-én. Törvénytelenül tárolt egy levágottcsövű puskát és egy szuronyt, 1958 nyarán pedig beleegyezését adta Pasztelláknak és Perdukknak, hogy a szovjetellenes csoport tagja lesz, de gyakorlatilag egyéb bűncselekményt nem követett el, és a továbbiakban bűnös kapcsolatot a nevezett szovjetellenes csoport tagjaival nem tartott fenn.” Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op., 1., delo Nr. 3429., 3. kötet, 195–196. p.

⁵⁷ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3379., 34–35. p.

A USZSZK Büntető törvénykönyvének megfelelően a Bírói Kollégium ki mondta, hogy: „Zihur⁵⁸ Elek az USZSZK BTK. 54-10. tc. 1. bek., 69-1. tc. 1. bek. és 71. tc. 2. bek.-ben foglalt bűncselekmények elkövetése miatt 3 évi szabadságvesztésre ítéltetett, melyet börtönben kell letöltenie [...]. Zihur Elek büntetése letöltésének kezdete 1957. január 30.”⁵⁹

A Kárpátaljai Területi Állami Levéltárban hozzáférhető, a forradalommal kapcsolatos eddig előkerült iratok, amik főként jelentések, beszámolók, határozatok azt bizonyítják, hogy a 3 nagy „röplapterjesztő, szovjetellenes csoporton” kívül több településen is reagált a magyar lakosság az '56-os eseményekre. A következőkben csak néhány példát emelnék ki, járasonként kronológiai sorrendben.

A Nagyszőlősi járásban több „szovjet ellenes cselekményt” is észleltek. Például:

- Pockip mozgalmakat próbált szítani szovjetellenes szövegeivel. Letartóztatták és eljárást indítottak ellene.⁶⁰
- Az útállomás brigadéros, Pilip, a Tisza étteremben arról akarta meggyőzni Szicejt és Iszakot, hogy azon a röplapon, amit a zsebéből kivett csak az igazság van írva. Letartóztatták és eljárást indítottak ellene.⁶¹
- Markovics, a Nagyszőlősi Cipőgyár dolgozónője a magyarországi események idején helyeselte a magyar nép törekvését, elítélte a szovjet kormány tetteit, megkérdőjelezte a szovjet hadsereg azon lépésének helyességét is⁶², hogy azok beavatkoznak a magyar forradalom leverésébe. A KGB szervei kihallgatták, és mint olyat, aki rendszeresen túlteljesíti a termelési normákat, írásos figyelmeztetésben részesítették és elengedték.⁶³
- Botos, Salánk községben, pénzt és élelmiszert gyűjtött, amiben őt az egyházak segítették. Letartóztatták, eljárást indítottak ellene.⁶⁴
- Salánkon, december első felében a mozdonyvezető, Sarkadi László, fizetéskor a munkások között lázadást próbált szítani, azt hangoztatta, hogy fizetésemelést csak olyan eszközzel lehet elérni, mint ahogyan azt Magyarországon teszik. Másnap kirúgták a munkahelyéről.⁶⁵
- Veréce községben, Szocska a Magyarországon történt eseményeket éltette és fenyegetőzött. Szovjetellenes tevékenység miatt, letartóztatását követően Szocska a bíróságon kijelentette: „Tudjátok, kit

⁵⁸ Bár a levéltári forrásban Zihurnak van írva, valójában Zikor a neve.

⁵⁹ Arhiv USZBU ZO, F. 2558., op. 1., delo Nr. 3379., 153–154. p.

⁶⁰ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 9. p.

⁶¹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 9. p.

⁶² KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 11. p.

⁶³ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 9–10. p.

⁶⁴ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 10. p.

⁶⁵ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 16–17. p.

akasztottak lábbal felfelé Magyarországon, eljön a mi időnk”.⁶⁶ Az ellene zajó eljárás során ügyét a KGB vizsgálta.

- A Csepei általános iskolában, az 5–7. osztályos tanulók titkos szervezetet ún. „Szabad Gárdát” hoztak létre.⁶⁷ Csepei Kirov Kolhoz vezetősége és az iskola igazgatója egy egész sor intézkedést kezdett az ügy leállításának érdekében. Az iskolába küldtek egy pártaktivista csoportot, hogy felügyelje a rendet, aki az ott dolgozókkal együtt próbálta kideríteni kik a csoport tagjai. Több tanári- és szülői értekezletet is tartottak. 1957. január 15-én az Ukrán KP járási bizottsága is tárgyalta az ügyet. A tömegpolitikai munka helyzetének javítására, valamint ez ügy tisztázása végett a Csepei Gép- és Traktorparkban és a Csepei Kirov Kolhozban a kollektív gazdaságok pártszervezeteinek összes titkárát, a kolhozelnököt, a járási bizottság oktatóit is gyűlésre hívták össze.⁶⁸
- Szik és Drabant, a magyarországi események hatására dezertáltak a Szovjet Hadseregből, és a járásban bujkáltak. Letartóztatták és átadták őket a KGB-nek.⁶⁹

A Beregszászi járásban az alábbi eseményekről olvashatunk a forrásokban:

- A járásban az épület falaira írt szövegek a pártfunkcionáriusokat fenyegették, az emberek röplapjaikban üdvözölték a szabad Magyarországot.⁷⁰
- Beregszászban egy Kószegi nevű munkást letartóztattak, mivel ő a magyar eseményekkel szolidaritásból, nem volt hajlandó vinni a portrét és nem volt hajlandó részt venni az októberi ünnepi felvonulásban sem.⁷¹
- A beregszászi sajtógyár őrét, Tóth Istvánt, illetve a két könyvelőt Mergenics Rozáliát és Kerekes Magdát letartóztatták, mivel ők igazságosnak találták a magyar forradalmat.⁷²
- A Csonkapapi Lenin Útja Kolhoz sofőrje, Gerő Gyula október 28-án, megütötte Buda Gábor brigadérost, az SZKP tagját, miközben azt kiabálta, hogy az olyanokat, mint Buda, akasztani fogják.⁷³
- A mezőkaszonyi Engels Kolhoz egyik munkása, Ormós János, október 30-án a ruhájánál fogva megrázta a helyi középiskola tanárát,

⁶⁶ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 10. p.

⁶⁷ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 8. p.

⁶⁸ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 12. p.

⁶⁹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 9. p.

⁷⁰ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2816., 2–3. p.

⁷¹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 3–4. p.

⁷² KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 4. p.

⁷³ KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr. 13., 81. p.

Pityerszkij Vaszilijt. Ezután rokonát, Gazdag Rozália komszomol tagot is megfenyegette.⁷⁴

- Szintén a mezőkaszonyi Engels Kolhoz munkása, Dudás Pál, november 3-án cenzúrárt nem tűrő szavakkal szidta a kommunistákat, a szovjet hatalmat és annak törvényeit, majd botrányt rendezett az utcán. Letartóztatásakor megkísérelte megütni a rendőröket.⁷⁵
- 1956. november 16-án a szovjet–magyar határmenti Asztély közösségében letartóztatták a 17 éves Sulykó Lászlót, valamint a Benei hétosztályos iskola tanulóit, a 15 éves Balácsi Józsefet, valamint a 14 éves Váradi Sándort, akik Magyarországra próbáltak átjutni a határon és letartóztatásukkor elmondták, hogy hallgatták az Amerika Hangja rádióadót, valamint a miskolci városi rádióadót, amelyek szerint a szovjet csapatok elnyomják a magyar nép szabadságát. Emiatt határozták el, hogy átjutnak a határon és a forradalmárok segítségére sietnek. A helyzet kivizsgálása céljából az iskolába irányították a járási pártbizottság dolgozóját, aki beszélgetést folytatott az iskola tanulóival, tanáraival és a fiatalok szüleivel.⁷⁶
- Beregszász ipari egységeinek munkatársai között ellenőrzést végeztek a KGB szervei, ami alapján bebizonyosodott, hogy egykori magánvállalkozók, korábban szovjetellenes tevékenységért felelősségre vont, különféle tisztséget betöltők gyűltek össze a forradalom napjaiban az események megvitatására. A járási pártbizottság vezetősége ezért kivonult a helyszínre és nyomatékosította, hogy az ipari egységekben a kinevezéseknél jobban oda kell figyelni, valamint kötelezte az ipari egységek vezetőit és a pártszervezet titkárát, hogy szüntessék meg a humánerőforrások kiválasztása és kinevezése során elkövetett hibákat. Javasolták, hogy azokat a személyeket, akik nem váltanak ki politikai bizalmat, el kell bocsátani vezető beosztásaikból.⁷⁷
- A beregszászi alakulat tisztjeinek feleségei között, akiknek a férjei Magyarországon tartózkodtak, pánikhangulat alakult ki. El akartak utazni az ország keleti térségeibe. A járási pártbizottság kérésére a Kárpáti Katonai Körzet politikai vezetése egy lektort küldött Beregszászba, aki előadást tartott a tisztok feleségeinek és a lakosságnak a nemzetközi helyzetről. A tájékoztatómunkába bevonták a Női Tanács tagjait is.⁷⁸
- A beregszászi szőrmegyár varroda egy Borbás nevű munkás dicsőítette a kapitalizmust, bizonygatta a magyar forradalom igazságosságát.

⁷⁴ KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr. 13., 81. p.

⁷⁵ KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr. 13., 81–82. p.

⁷⁶ KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr. 13., 82. p.

⁷⁷ KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr. 13., 83. p.

⁷⁸ KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr. 13., 83. p.

gát, kifejezte ellenszenvét azzal kapcsolatban, hogy a szovjetek beleszólnak a magyar nép életébe. Hangsúlyozta, hogy a szovjet csapatoknak semmi keresnivalójuk nincs Magyarországon. Igazságos forradalomként értékelte az eseményeket.⁷⁹ Eljárás indítottak ellene.

- Az Ukrán KP Beregszászi járási bizottsága 1957. január 15-én kelt döntése értelmében, a nem párttaghoz illő, demagóg felszólalásáért a pártgyűlésen, a marxizmus-leninizmus, forradalom és szocializmus elmélet helytelen értelmezése, a magyarországi események idején tanúsított passzív hozzáállása a szervezési és tömegpolitikai munkához a kórház kollektívája körében, a kórház vezetésének elhanyagolásáért Somogyi doktort a személyi lapjában rögzítendő szigorú megrovásban részesítette, és a járási kórház főorvosi kötelezettségei alól felmentette.⁸⁰ Az ellene felhozott vádakhoz hozzáadódott az is, hogy visszakövetelte a Rahói járásban, Kőrösmezőn, a szovjetesítés kezdetén elvett földjét.⁸¹ A járási pártbizottság irodája kötelezte a járási kórház pártirodáját, hogy fokozza az ideológiai-politikai nevelőmunkát a kórház kollektívája körében.
- Derij, az UKP beregszászi járási bizottságának titkára, az UKP Kárpátaljai Területi Bizottsága első titkárának, Vas Ivánnak tett jelentése szerint 1958. március 17-én a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsába történő választás után, a szavazóláda felnyitáskor a beregszászi járási Mezővári községben a következő cédulát találták: „Kommunisták ez az utolsó választások! Meg kell halnotok kutyák, és elszámolni tetteitekért. Hadd vezéreljen minket a magyar Isten, mint elnyomottakat, ezt hozzuk mi, Vári község magyarjai, tudtotokra. Éljen Nagy Ferenc [valószínűleg Imre], aki kiáll a magyarokért! Éljen örökké!” A KGB nyomozást indított az ügyben.⁸²

Ungvári járásban történt események:

- Ungváron, november 3-án, a vasúton észlelték a sínek csatlakozásának szétcsavarozását. A hatóságok szerint a kárt a forradalommal szimpatizálók okozták. November 4-én éjjel a forradalom eszméit támogatók olajtartályokat robbantattak a busz- és taxiállomásokon. Emellett a 10. számú magyar tannyelvű középiskolában, valamint Radváncon egy kerítésen a következő feliratot találták: „Le a kommunizmussal”.⁸³
- November 5-én este az Ungvári járási Sztálin útja kollektív gazdaság építőbrigádjának vezetője, Varga udvarára gránátot dobtak, amely-

⁷⁹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo No. 2843., 5–6. p.

⁸⁰ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 6–7. p.

⁸¹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 27. p.

⁸² KTÁL, F. 15., op. 7., ed. hr. 36., 29. p.

⁸³ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2816., 3. p.

nek robbanásától betörték az ablakok. Mint kiderült a gránátot 16 éves forradalommal szimpatizáló fiatalok dobták az udvarra.⁸⁴

- Az Ungvári járásban a *Kolhosz pnye Zsittyja*⁸⁵ járási újság szerkesztője, Nyamescsuk V. sértegette az étteremben tartózkodókat, „banditáknak” nevezte azokat. Az Ukrán KP Ungvári járási bizottsága 1956. december 27-én kelt döntése értelmében Nyamescsukot, szigorú megrovásban részesítették és figyelmeztették, hogy a hasonló esetek megismétlődése esetén kizárják az SZKP soraiból.⁸⁶
- A csapi gőzmozdony depó brigadérosa, Palkó helytelenítette, hogy a Szovjetunió beleavatkozik Magyarország belügyeibe és szovjet csapatokat küld Magyarországra.⁸⁷

Munkácsi járásban:

- Munkácson, október 28-án az egyik étkezdében Poprockij és Oblop kommunisták vitába keveredtek egy fiatal társasággal, akik szovjetellenes hangulatban vitatták meg a magyarországi eseményeket.⁸⁸
- A Munkácsi 4. számú Középiskola tornatanára, Homonai két napig nem járt be dolgozni demonstrálva, hogy egyetért a forradalommal.⁸⁹
- A Munkácsi járásban, Nagylucskán a Lenin Kolhoz vezetőjét, Vorobecet, Ladzsun tűzoltó megfenyegette ezzel a mondattal: „hamarosan téged vágni fognak, mint most Magyarországon a kommunistákat.” Letartóztatták. Ugyanebben a kolhozban a Szovjetunió Szocialista Munka Hőse címmel kétszeresen kitüntetett Ladányi Hanna elmondta, hogy forradalom alatt a kommunisták udvarán a következő feliratú röplapokat találtak: „Gazij elvtárs azt ajánljuk, hogy mondjon fel, míg nem késő.” Gazij a helybéli alapszervezet titkára volt.⁹⁰
- Szintén a Munkácsi járásban, a Szarvasrét községben élő német nemzetiségű lakosság szovjetellenes röplapot terjesztett.⁹¹
- A Rahói járásban névtelen leveleket küldtek a járási pártbizottság épületébe, amiben az állt, hogy támadás készül az intézmény munkatársai ellen.
- A Perecsenyi Erdészeti-vegyi Üzemben is voltak szimpátia megnyilvánulások. Így például a gőznyomásos részleg vezetője, Hinorania,

⁸⁴ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2816., 7. p.

⁸⁵ *Kollozélet*, az Ukrajnai Kommunista Part Kárpátontúli területi Ungvári kerületi bizottságának és a dolgozók képviselői Ungvári kerületi Szovjetének lapja.

⁸⁶ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 38. p.

⁸⁷ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 39–40. p.

⁸⁸ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2816., 6. p.

⁸⁹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2816., 6. p.

⁹⁰ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 22. p.

⁹¹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 23. p.

a norma-beállítási és bérszámfejtési osztály vezetője Hunki, a vegyi részleg mestere, Szatler Anton kifejezték egyetértésüket a forradalom eszméivel.⁹²

A Szolyvai járásban több személyt is felelősségre vontak a forradalom eszméivel történő egyetértésük, vagy éppen a szovjet hatalom forradalommal szemben tett lépéseivel kifejezett nem tetszésük miatt. Így például:

- A járásban szovjetellenes szemszögből értékelték a szovjet katonák jelenlétét Magyarországon.⁹³
- Zsupán (ügyészsegéd) és Galuskánics (közjegyző), az SZKP tagjai vitatták a szovjet csapatok bevonulásának helyességét Magyarországra.⁹⁴
- Az Iljics Fafeldolgozó Üzemben a pártonkívüli műhelyvezető, Sztepanenko és a kommunista Bihar T. helytelennek értékelte Kárpátalja egyesítését Szovjet Ukrajnával.⁹⁵
- A Sztálin Fafeldolgozó Üzemben a székkészítő műhely mestere, Fialka, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 39. évfordulójának méltatása előtt a kiáltványok kifüggesztése elleni tiltakozásának adott hangot, mondván „most nincs rájuk szükség”.⁹⁶
- A szovjet hatalom ellen bujtogatott és a hiányosságokat sorolta Kapusza, a Zajgói Gépesített Fakitermelő Állomás igazgatója. Hangsúlyozta, hogy Magyarországon az egész nép fellázadt a szabadsáért az önkényuralom ellen, a szovjet csapatok meg zavarunk ebben a magyar népnek és nemcsak a felnőttekkel, de a gyerekekkel is leszámolnak. Nagy Imre kormányának támogatására szólított fel. Hangsúlyozta, hogy a dolgozók nincsenek megfelelően ellátva, ezért is van okuk a szovjet hatalommal szembeni fellépésre.⁹⁷
- Szintén a Zajgói Gépesített Fakitermelő Állomás alkalmazottja, Illés azt mondta a munkásoknak, hogy a szovjet katonák Magyarországon szuronyvégre szúrják a gyerekeket, hogy a szovjet tankok gyerekeket taposnak el, hogy a szovjet újságok hazudnak, az igazat pedig az Amerika Hangja és a Szabad Európa rádióállomás mondja.⁹⁸
- A Hruscsov Kolhozban is tudatosan szólaltak fel a szovjet állami berendezkedés és a kommunisták ellen. Ribkovics, a kolhoz egykori gépkocsivezetője fenyegette Morokot, a Járási Tervhivatal elnökét, ezért bíróság előtt kellett felelnie.⁹⁹

⁹² KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 24–25. p.

⁹³ KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr.5., 296. p.

⁹⁴ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 29–30. p.

⁹⁵ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 30. p.

⁹⁶ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 30. p.

⁹⁷ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 31. p.

⁹⁸ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 31. p.

⁹⁹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 31. p.

A Técsői járásban

- Több kuláknak titulált bustyaházi, bedőházi lakos is, mint például Bonka A., Tivadar I. szovjetellenes kijelentéseket tett és nyíltan kifejezte, hogy helyesli a Magyarországon történeteket.¹⁰⁰
- A Bustyaháza községben az Erdőipari Gazdasági objektum őrsege 1956. november 30-án lelőtt egy léggömböt, amiben röplapok voltak és amik Szinyickij Leonyidnak és Pás Jánosnak érkeztek. Szolomonko pedig megfenyegette a helyi kommunistákat.¹⁰¹
- A Técsői Középiskolában, Kubinec G. tanárnő az oktatás során azt mondta, hogy Magyarországon nem ellenforradalmi kirohanásról van szó, hanem forradalomról, amelyben nem fasiszták, hanem hazafiak vesznek részt. Az ügyet kivizsgálták, a tanárnőt állásából elbocsájtották.¹⁰²
- Técsőn Pinyózi A. szovjetellenes kijelentéseket tett és nyilvánosan fenyegetőzött, hogy: „akasztani fogja a kommunistákat.” A hatóságok azonnal őrizetbe vették, azonban a Huszti járás 1. sz. körzetének népi bírása, Olekszij szabadlábba helyezte.¹⁰³
- Szintén a Técsői járásban Tokár I. szovjetellenes módon viselkedet és rágalmazta a szovjet-pártaktívát.¹⁰⁴

A Huszti járásban is több településen akadtak, akik felemelték hangjukat a forradalom igazsága mellett. Például:

- Száldobos községben Gnat Péter a szovjethatalommal szembeni elégedetlenségéről beszélt, Berec György állatfelcser pedig fenyegette a kommunistákat.¹⁰⁵
- Rakasz községben Murnik, kommunista elmondta, hogy Todovcsik Anna levelet kapott Magyarországról az apáca lánytestvérétől, aki azt írta, hogy készletezzen be minél több élelmiszert, mert nagy baj közeleg. A Rakaszi Zúzottkő-gyár munkása, Nagornyak azt terjesztette, hogy a karácsonyt már nem a szovjethatalom kötelékében fogják köszönteni a vidék lakosai.¹⁰⁶
- Keselymező községben Volosin Mária forradalmat próbált szítani.¹⁰⁷

A Volóci járásban a Molotov Kolhozban nem akartak munkába járni, akik bejártak, gyengében végzeték a munkájukat.¹⁰⁸

¹⁰⁰ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 33. p.

¹⁰¹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 33. p.

¹⁰² KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 36. p.

¹⁰³ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 37. p.

¹⁰⁴ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 33. p.

¹⁰⁵ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 41. p.

¹⁰⁶ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 41–42. p.

¹⁰⁷ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 42. p.

¹⁰⁸ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 13–15. p.

A Kőrösmezői Községi Fogyasztói Szövetkezet elnöke, Szuharjuk kritizálta a Szovjetunió demokráciáját.¹⁰⁹

Az Ilosvai járásban a hajlítottbútor-üzemben Sarkadi László gépész 1956 decemberében a fizetés átvételekor azt mondta, hogy „ennél a vállalatnál a béremelést úgy kell elérni, ahogyan azt Magyarországon csinálták.” Munkahelyéről ezért elbocsájtották.¹¹⁰

Több forrásban is olvasható, hogy voltak, akik egy új háború kezdetét híresztelték, aminek olyan negatív következményei lettek, hogy a takarékpénztárakból elkezdtek kivenni a pénzt, tömegesen felvásárolni a sót, szappant, gyufát, petróleumot, stb.¹¹¹

Feltétlenül hangsúlyoznunk kell, hogy a szovjet hatóságok gyakran igen szerény próbálkozásokat nagyítottak fel óriásivá, hogy ártatlan embereket fenyítsenek meg, zárjanak börtönbe, elrettentésképpen a többiek számára.

A forradalmat követően keményen munkára fogták – főleg propaganda terén – a különböző járások pártfunkcionáriusait. Így például az UKP Beregszászi járási bizottsága tárgyalt minden pártszervezet titkáraival, hogy azok jobban figyeljenek oda a politikai munka megerősítésére, a rendületlenségre, fegyelem, bizalom növekedésére és a kolhozvagyon védelmére.¹¹²

Október 27-én a párt összes járási és városi bizottságában üléseztek az ipari vállalatok, kolhozok és intézmények elsődleges pártszervezeteinek titkárai, amely üléseken elmagyarázták az éberség fokozásának és a magyarországi események kapcsán a dolgozók széles tömegeinek körében folytatandó felvilágosító munka szervezett lebonyolításának szükségességét.¹¹³ Ugyanebből a célból az UKP megyei bizottsága október 29-én a járásokba és falvakba 95 főt delegált a megyei párt- és szovjet aktíva soraiból. Ezen kívül a párt járási és városi bizottságai lektorokat küldtek minden vállalatához, kolhozba, és minden kis faluba azzal a céllal, hogy a felvilágosító tevékenység a dolgozók széles tömegét lefedje.¹¹⁴ A beregszászi járásba 6 lektor, valamint a járási pártbizottság tagjai csak október végén – november elején 26 előadást tartott és 72 beszámolót készített. Ezen kívül mintegy 100 előadást olvastak fel a falusi lektorok is. November 4-én a járás minden településén beszélgetéseket folytattak a lakossággal, azzal a céllal, hogy megmagyarázzák a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány programbejelentését, valamint a Nagy Imre-kormányból kivált 4 politikus levelének lényegét.¹¹⁵

¹⁰⁹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2843., 27. p.

¹¹⁰ KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr.5., 296. p.

¹¹¹ KTÁL, F. 1., op. 1., delo Nr. 2816., 3. p., 7. p., valamint KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr. 13., 83. p.

¹¹² KTÁL, F. 15., op. 5., ed. hr. 13., 83. p.

¹¹³ KTÁL, F. 1. O. 1. No. 2816., 2. p.

¹¹⁴ KTÁL, F. 1. O. 1. No. 2816., 2. p.

¹¹⁵ KTÁL, F. 15., op. 15., ed. hr. 13., 82. p.

A pártbizottságok felvilágosító munkájának helyes megszervezése és lebonyolítása céljából a párt megyei bizottsága november 3-án gyűlést tartott az UKP járási és városi bizottságai titkárai számára.¹¹⁶

Tehát a KGB főként az ideológiai munka hiányosságait okolta a helyi megmozdulásokért. 1957. december 18-án Povzik M., az UKP Kárpátontúli terület pártbizottságának titkára, a XII. beregszászi járási pártkonferencián elhangzott beszámolójából is ez tűnik ki. „[...] Nagyon fontos az ideológiai munka. Azért, hogy kellő szintre emeljük az ideológiai munkát, mindekelőtt olyan feltételeket kell teremtenünk, hogy az a nép nyelvén folyjon. Ugyanakkor minden becsületes embernek szeretnie és ismernie kell az orosz nyelvet. Csak a nacionalisták spekulálhatnak ezzel. [...] Sok esetben szovjetellenes propaganda zajlik és mi nem megfelelően lépünk fel ellene. Az elmúlt évben Magyarországon teret nyert az ellenséges propaganda, azért történhetett ott egy ilyen esemény. Mindezt a burzsoá és nem a magyar nép tette. Egy delegációval Vas I., a pártbizottság titkára Magyarországon járt ahol találkozott munkásokkal, kommunistákkal és pártonkívüliekkel is, akik a tavalyi év eseményeiről elmondták, hogy azokat a burzsoázia készítette elő, ami vissza akarta állítani a régi rendszert. Többet kell dolgoznunk az internacionalizmus szellemében. A beregszászi járás egy nemzetiségi járás, ahol kevés szó esik a népek barátságáról, az internacionalizmusról. Ráadásul még mindig akadnak vallásos esetek [...]”¹¹⁷

Mivel a helyi mozgalmakban főleg diákok vettek részt, a szovjet hatóságok arra a következtetésre jutottak, hogy elsősorban az iskolákban kell aktívabb nevelőmunkát végezni, és különösen odafigyelni a magyar lakosságra.¹¹⁸ Ennek érdekében ellenőrök jártak a magyar iskolákba, beültek egy-egy órára (főleg történelem órára), ellenőrizték a tanárokat, diákokat¹¹⁹ és az eredményekről jelentést tettek.¹²⁰

A Kommunista Párt és államvezetés attól tartott, hogy a magyarországi forradalmi eszmék átterjednek Kárpátaljára is, s ezáltal itt is hasonló megmozdulásokra kerül sor. Sztarovojtov ezredes (a Szovjetunió Belügyminisztériuma Délnyugati Körzet Határőr-csapatai törzsparancsnokságához tartozó 2. ügyosztály parancsnoka) október 31-én a következőt jelenti A. Kiricsenkónak: „a reakciós erők a továbbiakban jelentősen kibővítették követeléseiket, amelyeket nagyjából a következőkben lehet összefoglalni: [...] Kárpátalja visszacsatolása Magyarországhoz [...]”¹²¹. Annak ellenére, hogy a forradalmárok e követelése semmiféle írásban rögzített programban nem szerepelt, Kárpát-

¹¹⁶ KTÁL, F. 1. O. 1. No. 2816., 2. p.

¹¹⁷ KTÁL, F. 15., op. 5. od. zb. 28.

¹¹⁸ KTÁL, F. 1., op. 1. delo Nr. 2816.

¹¹⁹ Interjú Paládi Máriával, az interjút készítette a szerző, 2003. október 20.

¹²⁰ KTÁL, F. 15., op. 7., ed. hr. 36., 148. p.

¹²¹ GÁL et al.: *i.m.*, 77–78. p.

alján a legszigorúbb intézkedéseket vezették be, hogy a forradalmi eszmék terjedését, a forradalmi hangulat kialakulását megakadályozzák.

A forradalom napjaiban a hírek, amik a helyi lakossághoz eljutottak, azaz amelyek a szovjet központi és a kárpátaljai sajtóban – orosz, ukrán és magyar nyelven – megjelentek, arról szóltak, hogy a forradalmárok, illetve ahogy ők nevezték az „ellenforradalmárok” kivégzik a magyarországi kommunistákat, a szovjet katonákat és elfoglalják a párt- és állami intézményeket.¹²² Tették ezt azért, hogy a helyi lakosság elítélje a Magyarországon zajló eseményeket és, hogy a szimpátia legcsekélyebb jele se mutakozzon. Céljukat leggyakrabban nem érték el.

A magyar forradalom eltiprása miatti remények szertefoszlása ellenére, 1957-től több enyhítést is tapasztalhattak a kárpátaljai magyarok, akik például szabadabban utazhattak rokon- vagy sírlátogatás céljából Magyarországra és elérhetővé váltak a magyarországi újságok, folyóiratok, könyvek is.¹²³

¹²² Munkám során áttekintettem a *Vörös Zászló*, *Cservonij Prápor*, *Pravda*, *Zakarpatszka Pravda*, *Szovetszkaja Zakarpatya*, *Mology Zakarpatya*, *Kárpát Igaz Szó* című újságokat. A forradalomról szóló hírek (1956 végén, valamint 1957 elején) több mint 200 cikket ölelnek fel. A főcímek ezekhez hasonlóak: „Az ellenforradalom vérengzése Magyarországon”, „A magyarországi népellenes kaland megghiúsulása”, „A fasiszta banditák megtámadták a pártbizottságok helyiségeit”, „A fasiszták állati módon leszámoltak a hazafiakkal”, „Hogyan törtek hatalomra az ellenforradalmárok”, „Ki vezette a pogromisták csoportjait”, „Az ellenforradalom szálai nyugatra vezetnek” stb.

¹²³ BRENZOVICS László: *Kárpátalja történetének korszakai és gazdasági-társadalmi helyzete a XX. században*, In: BARANYI Béla (szerk.): *Kárpátalja*, Dialóg Campus Kiadó, Pécs-Budapest, 2009, 99. p.